

**NASTAVNO NAUČNOM VEĆU MEDICINSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U BEOGRDU**

Na sednici Naučnog veća Medicinskog fakulteta u Beogradu, održanoj dana 11.03.2022. godine, broj 11/IV-3/3-JSL, imenovana je komisija za ocenu završene doktorske disertacije pod naslovom:

„Krvni pritisak kod profesionalnih sportista: povezanost sa morfofunkcionalnim karakteristikama leve komore i aerobnim kapacitetom“

kandidata dr Jelene Suzić Lazić, zaposlene na Klinici internu medicinu KBC “Dr Dragiša Mišović-Dedinje“ u Beogradu. Mentor je Prof. dr Sanja Mazić.

Komisija za ocenu završene doktorske disertacije imenovana je u sastavu:

1. Prof. dr Mina Radosavljević Radovanović, profesor Medicinskog fakulteta u Beogradu
2. Prof. dr Dejan Nešić, profesor Medicinskog fakulteta u Beogradu
3. Prof. dr Marijana Tadić, profesor Medicinskog fakulteta u Berlinu, Nemačka

Na osnovu analize priložene doktorske disertacije, komisija za ocenu završene doktorske disertacije jednoglasno podnosi Naučnom veću Medicinskog fakulteta sledeći

IZVEŠTAJ

A) Prikaz sadržaja doktorke disertacije

Doktorska disertacija dr Jelene Suzić Lazić napisana je na ukupno 70 strana i podeljena je na sledeća poglavlja: uvod, ciljevi rada, materijal i metode, rezultati, diskusija, zaključci i literatura. U disertaciji se nalazi ukupno 8 tabela, 11 grafikona i 2 slike. Doktorska disertacija sadrži sažetak na srpskom i engleskom jeziku, biografiju kandidata, podatke o komisiji i spisak skraćenica korišćenih u tekstu.

U **uvodu** je definisana povezanost između aerobnog kapaciteta i visine krvnog pritiska, kao i specifičnosti povišenog krvnog pritiska kod sportista u poređenju sa opštom populacijom. Opisano je remodelovanje leve komore srca u uslovima redovne programirane fizičke aktivnosti (bavljenja sportom) i u uslovima povišenog krvnog pritiska, kao i mogućnosti razlikovanja ova dva entiteta. Pomenut je prognostički značaj hipertenzije kod mladih i sportista za razvoj kardiovaskularnih oboljenja u starijem dobu. Takođe je prikazan detaljan

osvrst na dosadašnja saznanja vezana za odgovor organizma na fizički napor u uslovima povišenog krvnog pritiska i mehanizme koji ograničavaju aerobni kapacitet kod obolelih od hipertenzije.

Ciljevi rada su precizno definisani. Sastoje se od ispitivanja morfofunkcionalnih karakteristika srca zdravih sportista korišćenjem ehokardiografije i poređenja dobijenih varijabli među grupama formiranim prema visini krvnog pritiska, evaluacije aerobnog kapaciteta sportista i poređenje vrednosti među grupama formiranim prema visini krvnog pritiska. Takođe je kao cilj navedeno ispitivanje povezanosti između visine krvnog pritiska, morfoloških i funkcionalnih karakteristika leve komore srca i aerobnog kapaciteta sportista kao i identifikacija faktora rizika za razvoj kardiovaskularnih oboljenja u populaciji sportista sa visoko normalnim krvnim pritiskom.

U poglavlju **materijal i metode** je navedeno da se radi o studiji preseka obavljenoj u Laboratoriji za medicinu sporta i terapiju vežbanjem na Institutu za medicinsku fiziologiju Medicinskog fakulteta u Beogradu. Detaljno je opisan fizikalni pregled, antropometrijska merenja, ehokardiografsko i ergospirometrijsko testiranje pacijenata, kriterijumi za uključenje u studiju kao i kriterijumi za isključenje iz studije. Svaki ispitanik je dao pismeni pristanak za učešće pre uključanja u istraživanje. Studija je odobrena od strane Etičkog odbora Medicinskog fakulteta u Beogradu, u okviru naučnog projekta „Adaptivni odgovor organizma na fizičko opterećenje“, 29/XII-18.

U poglavlju **rezultati** detaljno su opisani i jasno predstavljeni svi dobijeni rezultati.

Diskusija je napisana jasno i pregledno, uz prikaz podataka drugih istraživanja sa uporednim pregledom dobijenih rezultata doktorske disertacije.

Zaključci sažeto prikazuju najvažnije nalaze koji su proistekli iz rezultata rada. Korišćena **literatura** sadrži spisak od ... reference.

B) Provera originalnosti doktorske disertacije

***izveštaj Komisije za ocenu doktorske disertacije, treba da sadrži vrednost Similarity indexa dobijenu proverom originalnosti doktorske disertacije, odnosno utvrđen procenat podudarnosti, korišćenjem programa iThenticate. Ovaj podatak treba navesti u posebnoj tački Izveštaja pod nazivom „Provera originalnosti doktorske disertacije“, uz navođenje pretežnih razloga za dobijeni stepen podudarnosti (npr.citata, ličnih imena, bibliografskih

podataka o korišćenoj literaturi, tzv. opštih mesta i podataka, kao i prethodno publikovanih rezultata doktorandovih istraživanja, koji su proistekli iz njegove disertacije), što je u skladu sa članom 9. Pravilnika o postupku provere originalnosti doktorskih disertacija koje se brane na Univerzitetu u Beogradu („Glasnik Univerziteta u Beogradu“, broj 204/18). ***

C) Kratak opis postignutih rezultata

U studiju je uključeno 332 ispitanika, od kojih je 187 (56%) imalo krvni pritisak u granicama optimalnih vrednosti (OKP), dok je 97 (29%) bilo sa normalnim (NKP) i 48 (15%) sa visoko normalnim krvnim pritiskom (VNKP). Istraživanje je pokazalo da postoje značajne antropometrijske razlike među grupama. Sportisti sa VNKP i NKP imali su statistički značajno veću telesnu masu (91kg u grupi sa visoko normalnim i 88kg u grupi sa normalnim KP) u poređenju sa grupom čiji je krvni pritisak bio optimalan (81kg) i viši procenat telesnih masti (9,6% sa VNKP, 9,3% sa NKP 8,0% sa OKP) i bili su statistički značajno viši (193cm) u poređenju sa onima koji su imali krvni pritisak u granicama optimalnih i normalnih vrednosti (188cm). Sportisti sa VNKP, u poređenju sa normotenzivnim sportistima, imali su niži aerobni kapacitet, odnosno, maksimalnu potrošnju kiseonika, koja je kod sportista sa VNKP iznosila 48,9ml/kg/min, a za one sa NKP 52,1ml/kg/min i OKP 55,4ml/kg/min. Sportisti sa VNKP i NKP imali su i nižu potrošnju kiseonika na ventilatornom pragu (VKP 44,9ml/kg/min i NKP 46,2ml/kg/min) u poređenju sa onima koji su imali OKP (48,8ml/kg/min) što govori u prilog lošijem aerobnom kapacitetu. Sportisti sa VNKP imali su više vrednosti srčane frekvencije u miru (HR rest 63/min) i rezerve srčane frekvencije (HRR 122/min) u poređenju sa onima koji su imali OKP (HR rest 59/min i HRR 132/min) što ide u prilog autonomnom disbalansu koji je jedna od prvih manifestacija hipertenzivnog oboljenja srca. Ehokardiografskim pregledom su utvrđene značajne morfološke i funkcionalne razlike među sportistima u odnosu na visinu krvnog pritiska. Sportisti sa VNKP imali značajno veći volumen leve komore (27,6ml/m²) i manji end-dijastolni dijametar LK (25,6mm/m²) ali i značajno različite varijable dobijene tkivnim doplerom. Odnos maksimalne brzine transmitalnog protoka i mitralnog anulusa u ranoj dijastoli (E/e') bio je statistički značajno viši kod sportista sa VNKP (6,31) nego kod onih sa NKP (5,76) i OKP (5,6). Obrnut trend je primećen kod odnosa prosečne vrednosti maksimalne brzine (na lateralnom i septalnom segmentu) mitralnog anulusa u ranoj i kasnoj dijastoli izmerene tkivnim doplerom (e'/a') koji je bio statistički značajno niži u grupi sa VNKP (1,66) u poređenju sa NKP (1,91) i OKP (1,97). Od funkcionalnih ehokardiografskih varijabli, odnos E/e' je pozitivno korelirao sa visinom sistolnog krvnog pritiska u miru (R² =

0,112, $p < 0,001$). Takođe, odnos transmitalnog protoka u ranoj i kasnoj dijastoli (E/A , $r = -0,110$, $p < 0,05$), brzina mitralnog anulusa u ranoj dijastoli (e' , $r = -0,193$, $p < 0,001$) kao i njen odnos sa brzinom mitralnog anulusa u kasnoj dijastoli (e'/a' , $r = -0,253$, $p < 0,001$) su značajno negativno korelirali sa vrednostima sistolnog pritiska u miru. I nakon korekcije za godine starosti, visina sistolnog krvnog pritiska je bila nezavisni prediktor volumena leve pretkomore ($R^2 = 0,07$, $F = 11,67$, $\beta = 0,131$, $p < 0,001$). Sistolni i dijastolni krvni pritisak u miru su bili u negativnoj korelaciji sa maksimalnom potrošnjom kiseonika i potrošnjom kiseonika na VAT. O povezanosti arterijskog krvnog pritiska i maksimalne potrošnje kiseonika kod sportista, još uvek nema podataka u literaturi, a ovi rezultati potvrđuju hipotezu da povišen krvni pritisak najverovatnije limitira aerobni kapacitet i u ovoj populaciji. Takođe, nakon korekcije za godine, sistolni krvni pritisak u miru je i dalje bio u značajnoj vezi sa maksimalnom potrošnjom kiseonika ($R^2 = 0,112$, $F = 20,8$, $\beta = -0,330$, $p < 0,001$), srčanom frekvencijom u miru ($R^2 = 0,03$, $F = 5,1$, $\beta = 0,174$, $p = 0,007$) i rezervom srčane frekvencije ($R^2 = 0,109$, $F = 20,01$, $\beta = -0,253$, $p < 0,001$). Postojala je i statistički značajna negativna korelacija između VO_2 max i varijable E/e' ($r = -0,19$, $p < 0,01$).

Multivarijantnom analizom je pokazano da su varijable E/e' i e'/a' , koje su senzitivni markeri mehanike miokarda tokom dijastole, nezavisni prediktori maksimalne potrošnje kiseonika kod svih ispitanika, profesionalnih sportista.

D) Uporedna analiza doktorske disertacije sa rezultatima iz literature

Među normotenzivnim sportistima, prevalenca onih sa krvnim pritiskom u opsegu visoko normalnih vrednosti bila je slična kao i u prethodnim studijama, 12% u grupi italijanskih profesionalnih sportista (Caselli i sar., 2017) i 19% među fudbalerima norveške prve lige (Berge i sar., 2013). Antropometrijske karakteristike sportista sa visoko normalnim krvnim pritiskom (veća telesna masa, visina i procenat masti) u skladu su sa prethodno publikovanim podacima. Studija Hedman i sar. (2019) koja je uključila 2733 sportista je pokazala da su telesna visina i indeks telesne mase bili su najvažniji nezavisni prediktori visine sistolnog krvnog pritiska. Ova studija je pokazala da je čak 32% sportista sa visoko normalnim krvnim pritiskom i 47% sportista sa hipertenzijom prekomerno uhranjeno (Hedman i sar., 2019). U istraživanju Caselli i sar. (2017) takođe je uočen značajan trend rasta telesne mase, visine i indeksa telesne mase sa porastom krvnog pritiska, dok je procenat telesnih masti bio viši samo u grupi sportista sa hipertenzijom. U njihovom

istraživanju, među 2040 ispitanika, 65 je imalo krvni pritisak u opsegu hipertenzije i većina tih sportista (51%) je bilo prekomerno uhranjeno ili gojazno. Povišen indeks telesne mase se pokazao kao snažan prediktor hipertenzije kod sportista u multivarijantnoj analizi (Caselli i sar., 2017). Slično rezultatima ove disertacije, drugi autori su takođe uočili progresivan porast indeksa mase leve komore u višim kategorijama arterijskog krvnog pritiska (Berge i sar., 2013, Caselli i sar., 2017, Hedman i sar., 2019).

Prethodne studije u kojima je ispitivana dijasolna funkcija kod osoba sa prehipertenzijom su imale oprečne rezultate. Više istraživača je, slično rezultatima ove disertacije, prijavilo povišen mitralni E/e' kod ispitanika sa prehipertenzijom u poređenju sa onima koji su imali optimalne vrednosti KP (Doğru i sar., 2008, Kim i sar., 2011, Pieruzzi i sar 2015, Cuspidi i sar., 2018). Kim i sar. (2011) su dobili značajno više vrednosti varijable E/e' i niže varijable e' u grupi sa prehipertenzijom u poređenju sa normotenzivnim osobama u opštoj populaciji. Suprotno ovome, u nekim studijama varijable e' i E/e' su bile slične među sportistima u različitim kategorijama krvnog pritiska, čak se nisu razlikovale ni kod onih sa hipertenzijom (Caselli i sar., 2017, Hedman i sar., 2019).

Slično rezultatima ove disertacije, povišena srčana frekvencija u mirovanju uočena kod osoba sa VNKP i hipertenzijom (sportista i sedentarnih osoba) što verovatno govori u prilog blagog poremećaja autonomnog balansa (dominacije tonusa simpatikusa i/ili slabljenja uticaja parasimpatikusa) u uslovima graničnih vrednosti KP (Calls i sar. 2000, Drukteinis i sar., 2007, Eshoo i sar., 2009, Berge i sar., 2013, Kuznetsova i sar., 2014)

Ovo je jedno od prvih istraživanja koje je publikovalo vrednosti maksimalne potrošnje kiseonika u grupama podeljenim prema visini krvnog pritiska u populaciji sportista i pokazalo progresivno smanjenje maksimalne potrošnje kiseonika (VO_2 max) sa porastom krvnog pritiska. Prethodno je to učinjeno u studiji Mazic i sar. (2015) koja je dizajnirana kao deo ove doktorske teze. Varijabla VO_2 max je bila značajno niža kod onih sa visoko normalnim u poređenju sa optimalnim arterijskim krvnim pritiskom a kod sportista sa hipertenzijom niža i u poređenju sa normalnim krvnim pritiskom (Mazić i sar., 2015). Malek i saradnici (2019) su takođe pokazali nešto nižu VO_2 max kod hipertenzivnih maratonaca srednjih godina u poređenju sa onima sa optimalnim i normalnim KP (61 prema 62ml/kg/min), ali ova razlika nije bila statistički značajna. Caselli i sar. (2017) su pokazali značajno smanjene performanse na ergometrijskom testu kod sportista sa povišenim krvnim pritiskom u poređenju sa onima koji su imali optimalan, normalan i visoko normalan krvni

pritisak. U opštoj populaciji, niži aerobni kapacitet kod osoba sa visoko normalnim krvnim pritiskom je povezan ka višem su riziku za razvoj hipertenzije u budućnosti i većim mortalitetom (Kokkinos i sar., 2009, Faselis i sar., 2012).

U ovoj studiji, varijable dijastolne funkcije (E/e' i e'/a') kao i end-dijastolni dijametar su bile nezavisni prediktori maksimalne potrošnje kiseonika. Iako nema podataka u literaturi za populaciju sportista veza između aerobnog kapaciteta i varijabli dobijenih tkivnim doplerom, kao što su E/e' i e'/a' , u populaciji obolelih, je potvrđena u nekoliko studija (Skaluba i sar., 2004, Terzi i sar., 2007, Danciu i sar., 2008, Zheng i sar., 2011).

E) Objavljeni radovi koji čine deo doktorske disertacije

- Mazic S, *Suzic Lazic J*, Dekleva M, Antic M, Soldatovic I, Djelic M, Nestic D, Acimovic T, Lazic M, Lazovic B, Suzic S. The impact of elevated blood pressure on exercise capacity in elite athletes. *Int J Cardiol.* 2015;180:171-7.
- *Suzic Lazic J*, Dekleva M, Soldatovic I, Leischik R, Suzic S, Radovanovic D, Djuric B, Nestic D, Lazic M, Mazic S. Heart rate recovery in elite athletes: the impact of age and exercise capacity. *Clin Physiol Funct Imaging.* 2017;37(2):117-123.
- *Lazic JS*, Tadic M, Antic M, Radovanovic D, Nestic D, Rakocevic R, Mazic S. The relationship between right heart and aerobic capacity in large cohort of young elite athletes. *Int J Cardiovasc Imaging.* 2019 Jun;35(6):1027-1036

F) Zaključak (obrazloženje naučnog doprinosa)

Doktorska disertacija „Krvni pritisak kod profesionalnih sportista: povezanost sa morfofunkcionalnim karakteristikama leve komore i aerobnim kapacitetom“ dr Jelene Suzić Lazić, kao prvi ovakav rad u našoj populaciji predstavlja originalni naučni doprinos u razumevanju povezanosti krvnog pritiska sa remodelovanjem leve komore, autonomnim balansom i aerobnim kapacitetom kod sportista. Profesionalni sportisti sa visoko normalnim krvnim pritiskom su imali statistički značajno niži aerobni kapacitet, nepovoljniji autonomni balans i izmenjene varijable dijastolne funkcije u poređenju sa onima čije su vrednosti krvnog pritiska bile u kategoriji optimalan i normalan KP. Ova studija je nedvosmisleno pokazala da visoko normalan krvni pritisak nije potpuno benigni fenomen, već da uzrokuje suptilne adaptivne promene na srčanom mišiću, moduliše autonomski balans i plejotropnim efektima dovodi do smanjenja aerobnog kapaciteta. Ehokardiografski pregled i merenje

aerobnog kapaciteta u okviru sportskomedicinskog pregleda omogućava identifikaciju sportista sa visoko normalnim krvnim pritiskom, stratifikaciju kardiovaskularnog rizika i blagovremenu implementaciju preventivnih mera.

Ova doktorska disertacija je urađena prema svim principima naučnog istraživanja. Ciljevi su bili precizno definisani, naučni pristup je bio originalan i pažljivo izabran, a metodologija rada je bila savremena. Rezultati su pregledno i sistematično prikazani i diskutovani, a iz njih su izvedeni odgovarajući zaključci.

Na osnovu svega navedenog, i imajući u vidu dosadašnji naučni rad kandidata, komisija predlaže Naučnom veću Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da prihvati doktorsku disertaciju dr Jelene Suzić Lazić i odobri njenu javnu odbranu radi sticanja akademske titule doktora medicinskih nauka.

U Beogradu, 11. aprila 2022.

Članovi Komisije:

Prof. dr Mina Radosavljević Radovanović

Prof. dr Dejan Nešić

Prof. dr Marijana Tadić

Mentor:

Prof. dr Sanja Mazić
